

УДК 378.147.111.041

<http://orcid.org/0000-0002-6104-2824>

<http://orcid.org/0000-0003-0321-340X>

ОСНОВНІ ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

*Котова А.В., канд. пед. наук,
Савченко Н.М., канд. філол. наук (Харків)*

У статті проаналізовано основні підходи до визначення самостійної роботи студентів. На основі аналізу педагогічної літератури виділено основні види самостійної роботи студентів (за зразком, конструктивно-варіативні, евристичні та дослідницькі) та розкрито сутність і зміст кожного з них. Проілюстровано організацію різних видів самостійної роботи студентів немовних факультетів викладачами кафедри англійської мови ХНУ імені В.Н. Каразіна (виконання різних видів вправ, опрацювання усної теми «Університет» зі студентами першого курсу, тексту «Harm and Benefits of Radiation» зі студентами фізико-технічного факультету тощо).

Ключові слова: англійська мова, самостійна робота, студенти немовних факультетів.

Котова А.В., Савченко Н.Н. Основные виды самостоятельной работы студентов неязыковых факультетов. В статье проанализированы основные подходы к определению самостоятельной работы студентов. На основе анализа педагогической литературы выделены основные виды самостоятельной работы студентов (по образцу, конструктивно-вариативные, эвристические, исследовательские), раскрыты их сущность и содержание. Проиллюстрирована организация разных видов самостоятельной работы студентов неязыковых факультетов преподавателями кафедры английского языка ХНУ имени В.Н. Каразина (выполнение разных видов упражнений, проработка устной темы «Университет» со студентами первого курса, текста «Harm and Benefits of Radiation» со студентами физико-технического факультета и т.д.)

Ключевые слова: английский язык, самостоятельная работа, студенты неязыковых факультетов.

Kotova A., Savchenko N. Main Types of Students' Independent Work at Non-Linguistic Departments. The value of students' independent work is difficult to overestimate in modern society. It is linked to a sharp increase of information that students have to learn, and the simultaneous decrease of class hours at higher educational establishments.

This article is devoted to some issues of students' independent work organization; in particular the analysis of the main types of students' independent work at non-linguistic departments is presented.

The notion of independent work is given in the article. It is found that scientists define independent work as a component of the educational process, which is performed without teacher's interference, but under his/her supervision and on his/her instructions.

On the basis of the analysis of pedagogical literature the main types of students' independent work are presented (reproductive work, constructive and variation work, heuristic work, research work), their main point and content are given. Reproductive independent work of students is necessary to remember new material better and represents the first stage of students' independent work. Constructive and variation independent work contributes to the development of students' skills for analysis, comparison of different phenomena and facts that are learnt, and create conditions for creative independent work organization. Heuristic independent work teaches to formulate independently learning activities and develops the plan of its realization. At this level deeper understanding of phenomena and processes happen, and creative activity starts. Research independent work is the next stage of students' independent work, when students' activity acquires research principles. The realization of creativity of young people takes place at this level. Students show initiative when performing difficult tasks, try to prove their points of view.

To sum up, it must be told that students' independent work is a compulsory and necessary element of higher education, which contributes to deepening knowledge, the development of cognitive ability, ability to solve a problem independently. To organize independent work effectively its different types must be used in the educational process.

Key words: English, independent work, students non-philologists.

Значення самостійної роботи студентів у сучасному освітньому процесі важко переоцінити. Це пов'язано, перш за все, з тим, що в останні роки стрімко збільшується обсяг інформації, яку студенти мають засвоїти для успішного навчання у вищому навчальному закладі, та одночасно скорочуються аудиторні години на опанування такої інформації під керівництвом викладача.

У межах вивчення англійської мови на немовних факультетах самостійній роботі студентів також відводиться значна роль, адже саме самостійна навчальна діяльність дозволяє студентам краще опанувати навички роботи зі спеціальними текстами, оволодіти вміннями науково-дослідної роботи, закріпити матеріал аудиторних занять.

Аналіз наукових праць засвідчив, що до питання організації самостійної роботи студентів неодноразово зверталися науковці. Так, сутність самостійної роботи, її види та функції висвітлено у працях В. Буряка, Б. Єсіпова, В. Козакова, П. Підкасистого та інших; шляхи й умови забезпечення ефективності організації самостійної роботи учнів та студентів розглянуто Н. Балицькою, О. Роговою, Л. Жаровою, В. Ужик та іншими. Разом із тим, шляхи організації самостійної роботи студентів немовних факультетів з англійської мови та її основні види недостатньо висвітлено у науковій літературі, що робить тему нашого дослідження **актуальною**.

Отже, **метою** дослідження є аналіз основних видів самостійної роботи студентів немовних факультетів під час вивчення курсу англійської мови.

Перш за все, вважаємо за необхідне проаналізувати підходи до визначення сутності самостійної роботи як дидактичного явища. Так, Б. Єсіпов розглядає самостійну роботу як складник процесу навчання та зазначає, що це така робота, яка виконується у спеціально відведений для цього час за відсутності безпосередньої допомоги педагога, але за його завданням та під його контролем. Причому у процесі виконання завдань студенти усвідомлено намагаються досягти мети завдання, осмислити навчальний матеріал, виділити головне, знайти відповіді на питання, відображаючи у різних формах результати своїх розумових і фізичних зусиль [3: 15].

О. Костенко визначає самостійну роботу студентів як сплановану, організаційно та методично спрямовану пізнавальну діяльність, яка здійснюється під керівництвом та контролем викладача за рахунок скорочення аудиторних занять [5].

М. Скаткін стверджував, що самостійна робота – це вид індивідуальної навчальної діяльності студентів, що передбачає керування їхньою пізнавальною діяльністю викладачем за допомогою методичних вказівок, бесід, колоквиумів, консультацій протягом навчальних занять. Виходячи з цього визначення самостійної роботи,

науковець уважав, що перспективною формою розвитку самостійності майбутніх фахівців є організація творчої самостійної роботи на аудиторних заняттях. [8: 91].

Аналіз визначення сутності самостійної роботи засвідчив, що її головною ознакою є пріоритетність самостійності студентів за умови керівної ролі викладача. Отже, узагальнюючи погляди педагогів, самостійну роботу можна визначити як форму активної пізнавальної діяльності, що виконується одним або групою студентів за завданням викладача, але без його безпосередньої допомоги.

На основі аналізу педагогічної літератури можна виділити такі різновиди самостійної роботи студентів, як:

- самостійна робота за зразком;
- конструктивно-варіативна самостійна робота;
- евристична самостійна робота;
- дослідницька самостійна робота [1; 2; 3; 8].

Так, під час вивчення англійської мови до самостійних робіт за зразком можна віднести знаходження відповідних граматичних конструкцій або частин речення у тексті, складання речень за аналогією тощо. Такий вид самостійних робіт необхідний студентам для кращого запам'ятовування нового матеріалу та є першим етапом цього виду діяльності. Роль викладача у цьому випадку – знайти відповідні завдання для студентів із урахуванням їх рівня знань та визначити оптимальний обсяг завдання.

З іншого боку, оскільки студенти виконують завдання за аналогією, в них спостерігається дуже низька здатність до узагальнення навіть у тій ситуації, коли у завданні надається інформація про послідовність дій для знаходження відповіді. Тому такий вид самостійної роботи доцільно, на нашу думку, пропонувати студентам одразу після вивчення нового матеріалу та доповнювати його іншими видами [2; 6].

Конструктивно-варіативні завдання для самостійної роботи сприяють розвитку у студентів уміння аналізувати, порівнювати факти та явища, що вивчаються, розвивають розумову активність та створюють умови для розвитку вмінь творчої самостійної роботи у подальшому.

Завдання для самостійної роботи такого виду допомагають поглибленню засвоєння матеріалу, що вивчається, сфера застосування нових знань розширюється, знання стають більш досконаліми,

а мислення досягає рівня продуктивної діяльності. Головна складність виконання таких робіт полягає в застосуванні знань у нових ситуаціях. На певному етапі розв'язання завдання студенти потребують підказки або додаткової інформації для подальшої самостійної роботи [1].

До самостійних робіт конструктивно-варіативного виду з іноземної мови можна віднести:

- підготовку доповідей на певну тематику за схемою, що була запропонована викладачем;
- підготовку рефератів англійською мовою з використанням певних граматичних конструкцій або мовленнєвих кліше;
- використання нового лексичного або граматичного матеріалу в усному мовленні після його опрацювання з викладачем тощо.

Проілюструємо організацію самостійної роботи конструктивно-варіативного виду на прикладі усної теми «Мій університет», яка вивчається студентами першого курсу. Так, перед самостійною підготовкою усної доповіді викладач акцентує увагу на основних моментах, які необхідно окреслити у даній темі (історія створення університету; видатні випускники; історія створення факультету, на якому навчаються студенти; найяскравіші досягнення випускників факультету; особливості навчання в університеті). Після цього викладач акцентує увагу на лексичних одиницях, які будуть необхідні студентам під час виконання самостійної роботи (*an academic year, to accept, to be accepted to the University, to accommodate, a hostel, to attend, a department, a chair, to do one's best, a scholarship, to grant a scholarship, a diligent student, a first-year student, a subject, to take a subject, a term* тощо). Зазначимо, що вище наведено орієнтовний набір активних лексичних одиниць, який може змінюватися залежно від рівня знань студентів у групі.

Після попередньої підготовки викладач розділяє студентів на групи та дає завдання підготувати доповідь про університет за планом. Виконання самостійної роботи перевіряється на наступному занятті.

Евристичні роботи вчать самостійно формулювати навчальне завдання та розробляти план його виконання. Під час виконання такого виду самостійної роботи здійснюється більш глибоке розуміння явищ, процесів і починається творча діяльність. Студенти здатні організовувати пошукову діяльність за допомогою викладача або навчальної книги, проводити досить глибокий та різнобічний аналіз

явища, що вивчається, робити осмислені узагальнення, обґрунтовувати застосування певних мовних знань та мовленнєвих умінь, виявляти здатність конструювати нові способи пошукової діяльності, надавати перевагу дослідницьким видам навчальної роботи.

Так, на першому курсі фізико-технічного факультету після опрацювання тексту «Harm and Benefit of Radiation», в якому йдеться про різні види випромінювання, його користь та руйнівну силу, викладач пропонує студентам підготувати повідомлення на такі теми:

- альфа-випромінювання;
- бета-випромінювання;
- гамма-випромінювання;
- Чорнобильська катастрофа;
- інші катастрофи на атомних станціях.

З досвіду викладання зазначимо, що особливий інтерес до такого виду самостійної роботи спостерігається у студентів із досить високим рівнем знання англійської мови, вони не тільки знаходять цікаву інформацію, але й готують презентації з теми доповіді, роздруковують схеми, які сприяють кращому сприйняттю інформації іншими студентами. Особливо жваво відбувається обговорення доповідей, присвячених Чорнобильській катастрофі та катастрофам на інших атомних станціях, адже майже кожен майбутній фізик володіє додатковою інформацією з цієї теми. Для студентів із низьким рівнем знань такий вид діяльності також є корисним, але у цьому випадку слід акцентувати увагу на роботі зі словником, правильній вимові слів та побудові речень.

Наступним за складністю виконання видом самостійних робіт є дослідницькі роботи, під час виконання яких студенти відходять від зразка, їхня діяльність набуває пошукового характеру. На цьому рівні розумової діяльності здійснюється реалізація творчих здібностей молодих людей. Студенти проявляють ініціативу у виконанні складних завдань, демонструють критичність мислення, намагаються довести та відстояти свої погляди. За наявності науково-дослідного завдання студенти самостійно визначають та формулюють мету діяльності, з'ясовують, яких знань не вистачає для її досягнення, передбачають шляхи їх пошуку, самостійно виконують та перевіряють завдання. Самостійність у дослідницькій роботі передбачає застосування знань для створення нового способу розв'язання міжпредметних завдань

у новій нестандартній ситуації [4; 7].

Такий вид самостійної роботи студентів використовується під час підготовки до факультетських конференцій та Міжнародної студентської конференції «Academic and Scientific Challenges in the XXIst Century», які щорічно проводяться викладачами кафедри англійської мови. Вважаємо, що підготовка та проведення таких конференцій формують науковий світогляд студентів, сприяють більш глибокому вивченню мови, вчать молодих людей виступати перед аудиторією та захищати власну точку зору, використовуючи іноземну мову, що є невід'ємним компонентом іншомовної компетентності сучасного фахівця.

Отже, самостійна робота студентів немовних факультетів є обов'язковим та необхідним компонентом вищої освіти, який сприяє поглибленню та розширенню знань, пробудженню інтересу до освітньої діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнавальної діяльності, розвитку здібностей, формує здатність брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення та вихід із проблемних ситуацій. Для ефективної організації навчання самостійної діяльності необхідно використовувати види самостійної роботи залежно від мети заняття та рівня комунікативної компетентності студентів.

Перспективи дослідження. У подальшому вважаємо доцільним більш детально проаналізувати організацію евристичної та дослідницької самостійної роботи студентів немовних факультетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агибова И.М. Самостоятельная работа студентов в ВУЗе: виды, формы, классификации / И.М. Агибова, Т.А. Куликова // Вестник Ставропол. гос. ун-та. – 2010. – № 72. – С. 221–227.
2. Брода М.В. Тенденції організації самостійної роботи студентів з англійської мови [Електронний ресурс] / М.В. Брода // Науковий вісник Донбасу. – 2013. – № 4. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2013_4_38.pdf.
3. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Б.П. Есипов. – Москва : Гос. учеб.-пед. изд-во Министерства просвещения РСФСР, 1961. – 239 с.
4. Король В.М. Самостійна робота студентів університету як складова підготовки майбутнього фахівця / В.М. Король, О.П. Савченко //

- Організація самостійної роботи студентів – Черкаси : Вид-во ЧДУ, 2003. – С. 9–13.
5. Костенко О.В. Самостійна робота студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання та її інформаційно-методичне забезпечення при вивченні іноземної мови / О.В. Костенко // Вісник Запорізь. нац. ун-ту (Сер. Педагогічні науки). – 2014. – № 2 (23). – С. 52–61.
 6. Мочалова Н.С. Завдання для самостійної роботи студентів із розвитку навичок усного мовлення / Н.С. Мочалова // Гуманітарний вісник НУК. – Миколаїв : НУК, 2010. – Вип. 3. – С. 64–66.
 7. Рогова О.В. Врахування специфіки змісту навчального матеріалу у процесі організації самостійної роботи студентів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О.В. Рогова. – Х., 1992. – 20 с.
 8. Скаткин М.Н. Совершенствование процесса обучения / М.Н. Скаткин. – М. : Педагогика, 1971. – 208 с.